

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-21>

УДК 339.9

РОЛЬ МИТНИХ ЕКСПЕРТИЗ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

THE ROLE OF CUSTOMS EXPERTISE IN THE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF BUSINESS ENTITIES

Авраменко Наталія Леонідівна

кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7027-0266>

Кульганік Оксана Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2276-1161>

Avramenko Nataliya

State Tax University

Kulhanik OksanaVinnytsia Institute of Trade and Economics
of State University of Trade and Economics

У статті висвітлено роль митних експертиз в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємництва. Розглянуто особливості здійснення митних експертиз, що регламентуються положеннями Митного кодексу України. Виявлено, що митна експертиза є складовою процедур митного контролю, що дозволяє виявляти та запобігати незаконній діяльності на етапі митного оформлення та є важливим інструментом у забезпеченні економічної стабільності країни з одного боку, та суб'єкта підприємництва – з іншого. Встановлено, що під час здійснення митних експертиз вирішується ряд завдань фінансового, контрольного, економічного, кримінально-статистичного та охоронного характеру. Розкрито напрями митного контролю товарів, які здійснюють митні органи. Розглянуто особливості діяльності Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Держмитслужби.

Ключові слова: митна експертиза, митний контроль, митний кордон, митний орган, суб'єкт підприємництва, зовнішньоекономічна діяльність.

The article highlights the role of customs expertise in the foreign economic activity of business entities. The author analyzes the peculiarities of customs examinations regulated by the provisions of the Customs Code of Ukraine. It is found that customs expertise is a component of customs controls procedures, which allows detecting and preventing illegal activities at the stage of customs clearance and is an important tool in ensuring the economic stability of the country, on the one hand, and of an entrepreneur, on the other. It is established that customs expertise is a special type of scientific research carried out by authorized persons (experts) with special knowledge and duties of a civil servant with the aim of obtaining a reliable, qualified, independent and objective conclusion to resolve problematic or disputable issues. It has been established that the subject of customs examinations are goods transported across the customs border, as well as samples of goods selected for customs examinations. The author establishes that during customs examinations a number of financial, control, economic, criminal and statistical, and security tasks are solved. The author reveals the areas of customs control of goods carried out by customs authorities. The article reveals that customs expertise requires special knowledge to resolve issues related to customs control and clearance, and violations of customs rules. It is determined that customs expertise is carried out by customs or other specialists who use special scientific knowledge to solve problems in the field of customs regulation. The main tasks of the Specialized laboratory for examination and research of the State Customs Service are described. It is established that customs examination of samples of goods with a view to making mandatory information decisions on

the classification of goods is carried out at the expense of an entrepreneurial entity. The author suggests that in the future, in the course of further research, the author should reveal the specific classification of customs examinations and highlight the peculiarities of application of each type in practice in the foreign economic activity of business entities.

Keywords: customs expertise, customs control, customs border, customs authority, business entity, foreign economic activity.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації інтеграція України у світову економічну систему забезпечує економічну безпеку країни, яка характеризується здатністю національної економіки протистояти дестабілізаційній дії чинників, що загрожують рівновазі структури зовнішньої торгівлі та здатності забезпечити конкурентоспроможність національної економіки у глобальній економічній системі. Тому глобалізація та зростання зовнішньої торгівлі зумовлюють нові пріоритети діяльності митних органів, які полягають в удосконаленні системи митного контролю та митної організації, що є необхідним для досягнення належного рівня безпеки зовнішньої торгівлі.

Митне забезпечення зовнішньоекономічних операцій – це система цілеспрямованих заходів вимірювання адміністративного впливу, метою яких є забезпечення законності та правопорядку при переміщенні через митний кордон товарів у рамках режимів імпорту або експорту. Важливість митної проблематики в макроекономічному аспекті зумовлена різноманітністю суб'єктів митно-правових відносин та системністю впливу адміністративно-правових сфер на характер і ефективність економічних відносин в Україні. Важливе місце у такому процесі належить митним експертизам як складовим ефективності митного забезпечення зовнішньоекономічних операцій, що, зі свого боку, зумовлює актуальність тематики цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти проблематики митного забезпечення зовнішньоекономічних операцій лежать в основі досліджень багатьох науковців, зокрема: О. Бавико вивчає питання митної експертизи та пропонує під цим поняттям трактувати спеціальне науково-практичне дослідження, яке проводиться фахівцями митної справи для вирішення податкових, контрольних, економічних, правоохоронних, статистичних завдань. Основною метою такого дослідження є забезпечення правопорядку при переміщенні товарів через митний кордон України [1, с. 7]. О. Найдено зазначає, що митна експертиза – це процесуальні заходи, які здійснюються митними органами

або кваліфікованими спеціалістами (експертами) для отримання необхідної інформації під час митного оформлення товарів [2, с. 122]. О. Бойко пропонує під поняттям «митна експертиза» розуміти комплексне науково-практичне дослідження, яке здійснюється митними органами в рамках митного контролю товарів щодо складу, властивостей конкретного товару або його компонентів після отримання достатньої інформації про товар, кінцевою метою якої є забезпечення митної, державної, економічної та фінансової безпеки країни, захист національних митних інтересів України та недопущення надходження на внутрішній ринок недоброякісних товарів [3, с. 58]. Г. Карпенко зауважує, що характерною особливістю проведення митної експертизи експертами-митниками є конструювання різних процесів підготовки та проведення таких процедур залежно від деталей процесуальної діяльності митного органу та реалізації правоохоронних функцій [4, с. 10]. Водночас І. Сташевська стверджує, що незалежно від мети встановлення коду, митна експертиза класифікації товарів за УКТ ЗЕД є засобом визначення обставин процедури, тобто спосіб визначення коду товару. На думку вченої, цілком правомірно, що висновки інших органів, установ та організацій щодо визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД у контексті митного чи податкового обліку мають лише інформаційний або довідковий характер, оскільки до компетенції експертів-товарознавців науково-дослідних установ не входить відповідальність за ведення УКТ ЗЕД, розв'язання правових питань та оцінку правильності застосування законодавства України митними та податковими органами при визначенні кодів товарів згідно з УКТ ЗЕД [5, с. 109].

Зосереджуючись на дослідженнях науковців, доцільно зазначити, що питання висвітлення ролі митних експертиз в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємництва потребує більш комплексного дослідження, насамперед з практичної точки зору.

Метою статті передбачено висвітлити роль митних експертиз в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збільшення транскордонних потоків товарів вимагає постійного державного контролю для забезпечення економічного розвитку та безпеки громадян. Кожна країна зацікавлена в імпорті товарів, які не виробляються в цій країні зовсім або в недостатній кількості, і в експорті товарів, які виробляються у великих кількостях. Це означає, що країни повинні ретельно регулювати свої внутрішні ринки. У цій ситуації митні органи повинні контролювати переміщення всіх товарів через митний кордон, тому, з огляду це, перед ними стоять такі завдання: збирання платежів за перетин митного кордону, встановлених національним законодавством (митні збори, податки, акцизи); контролювання кількості та якості товарів, які переміщуються через митний кордон; припинення переміщення заборонених або обмежених товарів і запобігання експорту товарів і технологій, які підпадають під юридичні обмеження.

Проте за відсутності дієвої системи митного контролю тарифи є дискримінаційним податковим тягарем для українських суб'єктів підприємництва. Зростання цін на імпортні товари через запровадження ввізного мита підвищує прибутковість тіньової торгівлі в імпортному секторі та призводить до пошуку законних і нелегальних способів сплати мита. Товари від офіційних імпортерів та українських виробників-суб'єктів підприємництва стають неконкурентоспроможними через обов'язкові та часто непомірно високі податки, а контрабандні товари задовольняють діючі потреби ринку.

Слід зазначити, що в чинному Митному кодексі України (МКУ) [6] термін «митна експертиза» не міститься, а замість нього вживається термін «експертиза». Так, ч. 1 ст. 23-1 МКУ встановлено, що у разі класифікації та визначення походження товарів обов'язкове проведення досліджень (аналізів, експертизи) для прийняття рішень про обов'язковість інформації для проб (зразків) відповідних товарів митний орган має право призначити відповідну експертизу (аналіз, огляд) за умови попередньої згоди підприємства.

Митна експертиза є складовою процедур митного контролю. Це особливий вид наукового дослідження, яке здійснюється уповноваженими особами (експертами) зі спеціальними знаннями та обов'язками державного службовця з метою отримання вірогідного, кваліфікованого, незалежного та об'єктивного

висновку для вирішення проблемних чи спірних питань. Під час здійснення митних експертиз вирішується ряд завдань фінансового, контрольного, економічного, кримінально-статистичного та охоронного характеру. Предметом митних експертиз є товари, що переміщуються через митний кордон, а також зразки товарів, відібрані для митних експертиз.

Найбільш важливими для митного органу напрямами митного контролю товарів є наступні [6]: класифікація продукції згідно з УКТ ЗЕД; перевірка митної вартості заявленого товару; визначення країни походження товару; визначення належності товару до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, діючих чи отруйних речовин; визначення належності товару до об'єктів художньої, історичної чи археологічної цінності; визначення приналежності товарів, виготовлених з використанням об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються законом.

При здійсненні митної експертизи необхідні спеціальні знання для розв'язання питань, пов'язаних з митним контролем і оформленням, порушеннями митних правил. У рамках митного оформлення товарів або при прийнятті рішень щодо обов'язкової інформації рішення про проведення митної експертизи приймається у формі заяви від відповідальної посадової особи митного органу. Рішення про призначення митної експертизи у справі про порушення митних правил оголошується у формі постанови посадовою особою митного органу, відповідальною за провадження у справі про порушення митних правил. Перевірка визначення ціни товарів проводиться на підставі постанови про призначення перевірки у справах про порушення митних правил [7].

Відповідно до МКУ [6] декларант (або призначена ним особа) має право бути присутнім під час відбору проб продукції та зобов'язаний сприяти цьому процесу. Для великогабаритних та технологічно складних товарів (машини, технологічні лінії, виробничі споруди тощо) митні органи можуть вимагати лише надання технічної документації, якою вважаються офіційно видані книги, національні та промислові стандарти та технічні умови, характеристики продукції, каталоги, креслення та паспортні дані. З метою визначення характеристик товарів, необхідних для митного оформлення, митні органи з використанням інформаційних технологій тощо можуть у письмовій формі вимагати від підприємств-виробників, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян доку-

менти, що містять інформацію про склад продукту, його фізико-хімічні властивості, основні технологічні етапи його виробництва та призначення.

Виходячи зі змісту положень ст. 356 та ст. 515 МКУ [6] можна стверджувати, що митна експертиза проводиться митними або іншими спеціалістами, які використовують спеціальні наукові знання для вирішення завдань у сфері митного регулювання. Важливим органом, до компетенції якого входить проведення митних експертиз, є Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень Держмитслужби (СЛЕД). Положення ст. 515 МКУ [6] дозволяє участь експертів інших професійних асоціацій у ситуаціях, коли необхідно проводити спеціальні митні експертизи.

Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень Держмитслужби є спеціалізованим органом перевірки та експертизи, основними завданнями діяльності якої є: забезпечення реалізації державної податкової та митної політики та участь у боротьбі з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства; проведення наукових досліджень та провадження професійної діяльності у сфері оподаткування та митної справи; проведення попередньої оцінки майна вилученого та конфіскованого внаслідок порушення митного та податкового законодавства [8].

У разі прийняття рішення про призначення експертизи зразків товарів, а після отримання цих зразків від суб'єкта підприємства, митний орган здійснює експертизу зразків товарів. За результатами проведеної митної експертизи зразків товарів спеціалісти контролюючого органу готують висновки за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та виконання державного бюджету. Проведення митної експертизи зразків товарів з метою прийняття обов'язкових інформаційних рішень щодо класифікації товарів здійснюється коштом суб'єкта підприємства [9].

Митний орган, що здійснює митну експертизу зразків товарів, зобов'язаний повідомити декларанта або призначену ним особу чи суб'єкта підприємства про результати розслідування (аналізу, перевірки) шляхом надання копії висновку [7].

Крім того, роль митних експертиз в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємства визначається в аналізованні: митної політики суб'єкта підприємства в період

перевірки ефективності роботи зовнішньоекономічної діяльності; підходів суб'єкта підприємства до визначення митної ціни товару та перевірки правильності розрахунків; аналізуванні точності класифікації товарів за УКТ ЗЕД; підходу суб'єкта підприємства до визначення походження товару (застосування пільгового режиму, перевірка сертифіката походження товару); правильності застосування заходів нетарифного контролю в торгівлі іноземною валютою; додаткових документів щодо зовнішньоекономічних операцій. На жаль, динаміка експертних досліджень, які проводяться в структурних підрозділах Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Держмитслужби, не є загальнодоступною. Ця інформація також відсутня у Звітах Держмитслужби за останні роки за 2021 та 2022 [10] рр. Однак, за перше півріччя 2019 року є у відкритому доступі така інформація [11]:

1. Досліджено 16057 проб (зразків) товарів, які надійшли на вимогу територіальних органів у справах про порушення митних правил, у зв'язку з проведенням попередньої оцінки вилучених та конфіскованих за порушення митного законодавства товарів і транспортних засобів. Вартість вилученого оцінюється у 243,7 млн грн.

2. Досліджено 3163 проби (зразки) підакцизних товарів.

Висновки. Таким чином, за результатами проведених досліджень визначено роль митних експертиз в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємства, яка полягає у виявленні та запобіганні протиправної діяльності під час митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон. Дослідження дозволяють відзначити, що без спеціальних знань неможливо визначити походження, дійсну вартість товарів, правильність товаросупровідних документів та зрозуміти історико-культурну цінність товарів. Тому проведення митних експертиз є важливою частиною системи управління митною справою, оскільки дозволяє виявляти та запобігати незаконній діяльності на етапі митного оформлення та є важливим інструментом у забезпеченні економічної стабільності країни з одного боку, та суб'єкта підприємства – з іншого.

У перспективі наступних розвідок доцільно розкрити видову класифікацію митних експертиз та висвітлити особливості застосування кожного виду на практиці в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бавико О. Є. Експертиза товарів як складовий елемент митного супроводу зовнішньоекономічних операцій: завдання та алгоритм здійснення. *Вісник ДонНУЕТ «Економічні науки»*. 2018. № 68. С. 5–13.
2. Найденко О. Є. Нормативно-правове забезпечення проведення експертиз в митній справі. *Бізнес-навігатор*. 2022. Випуск 3(70). С. 121–127.
3. Бойко О. В. Митна експертиза в Україні: проблемні аспекти. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 53–60.
4. Карпенко Г. Л. Експертиза в митній справі: організаційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2007. 17 с.
5. Сташевська І. В., Петренко І. С. Проведення товарознавчих експертиз із визначення кодів товару згідно з УКТ ЗЕД державними або громадськими інституціями. *Криміналістичний вісник*. 2021. № 2(36). С. 104–114.
6. Митний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#doc_info
7. Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 02 грудня 2016 року № 1058: Мінфін України; Наказ від 01.09.2023 № 480. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1831-23#doc_info
8. Про затвердження Положення про Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Міндоходів та Положення про Спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень Міндоходів: Міндоходів України; Наказ, Положення від 29.05.2013 № 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0133810-13#n128>
9. Про затвердження Порядку прийняття та оприлюднення рішень щодо зобов'язуючої інформації, розгляду звернення підприємства про продовження строку використання рішення щодо зобов'язуючої інформації, відшкодування коштів за проведення досліджень (аналізів, експертиз) проб (зразків) товарів для прийняття митним органом рішень щодо зобов'язуючої інформації та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Мінфін України; Наказ, Порядок, Заява [...] від 23.12.2022 № 455. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0344-23#doc_info
10. Плани та звіти роботи ДМСУ. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>
11. Звіт Департаменту податкових та митних експертиз Державної фіскальної служби України про виконання плану роботи на перше півріччя 2019 року. URL: <https://data.gov.ua/dataset/79c5f507-5be9-4e86-ae1-3393186227c2/resource/f23c7499-74fc-4ed2-ad93-dc134929914e>

REFERENCES:

1. Bavyko, O. Ye. (2018). Ekspertyza tovariv yak skladovyi element mytnoho suprovodu zovnishnoekonomichnykh operatsii: zavrannia ta alhorytm zdiisnennia [Examination of goods as a constituent element of customs support of foreign economic operations: task and implementation algorithm]. *Visnyk DonNUET «Ekonomiczni nauky» – Bulletin of DonNUET "Economic Sciences"*, 68, 5–13 [in Ukrainian]
2. Naidenko, O. Ye. (2022). Normatyvno-pravove zabezpechennia provedennia ekspertyz v mytnii spravi [Normative and legal provision of examinations in customs affairs]. *Biznes-navihator – Business navigator*, 3(70), 121–127 [in Ukrainian]
3. Boiko, O. V. (2022). Mytna ekspertyza v Ukraini: problemni aspekty [Customs expertise in Ukraine: problematic aspects]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and public administration*, 3, 53–60 [in Ukrainian]
4. Karpenko, H. L. (2007). Ekspertyza v mytnii spravi: orhanizatsiino-pravovyi aspekt: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 [Expertise in customs affairs: organizational and legal aspect: autoref. thesis ... candidate law Sciences: 12.00.07]. *Nats. un.-t «Odeska yurydychna akademiia»*. Odessa [in Ukrainian]
5. Stashevsk, I. V., Petrenko, I. S. (2021). Provedennia tovaroznavchykh ekspertyz iz vyznachennia kodiv tovaru zghidno z UKT ZED derzhavnymy abo hromadskymy instytutsiiamy [Conducting commodity expert examinations to determine product codes according to UCT ZED by state or public institutions]. *Kryminalistychnyi visnyk – Forensic Herald*, 2(36), 104–114 [in Ukrainian]
6. Mytnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy; Zakon, Kodeks vid 13.03.2012 № 4495-VI [Customs Code of Ukraine: Code of Ukraine; Law, Code dated 13.03.2012 No. 4495-VI]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#doc_info [in Ukrainian]
7. Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva finansiv Ukrainy vid 02 hrudnia 2016 roku № 1058: Minfin Ukrainy; Nakaz vid 01.09.2023 № 480 [On amendments to the order of the Ministry of Finance of Ukraine dated December 2, 2016 No. 1058: Ministry of Finance of Ukraine; Order dated September 1, 2023 No. 480]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1831-23#doc_info [in Ukrainian]

8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Departament spetsializovanoi pidhotovky ta kinolohichnoho zabezpechennia Mindokhodiv ta Polozhennia pro Spetsializovanu laboratoriiu z pytan ekspertyzy ta doslidzhen Mindokhodiv: Mindokhodiv Ukrainy; Nakaz, Polozhennia vid 29.05.2013 № 133 [On the approval of the Regulation on the Department of Specialized Training and Canine Support of the Ministry of Revenue and the Regulation on the Specialized Laboratory for Expertise and Research of the Ministry of Revenue: Ministry of Revenue of Ukraine; Order, Regulation dated 05/29/2013 No. 133]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0133810-13#n128> [in Ukrainian]

9. Pro zatverdzhennia Poriadku pryiniattia ta opryliudnennia rishen shchodo zoboviazuiuchoi informatsii, rozghliadu zvernennia pidpriemstva pro prodovzhennia stroku vykorystannia rishennia shchodo zoboviazuiuchoi informatsii, vidshkoduvannia koshtiv za provedennia doslidzhen (analiziv, ekspertyz) prob (zrazkiv) tovariv dlia pryiniattia mytnym orhanom rishen shchodo zoboviazuiuchoi informatsii ta vnesennia zmin do deiakykh nakaziv Ministerstva finansiv Ukrainy: Minfin Ukrainy; Nakaz, Poriadok, Zaiava [...] vid 23.12.2022 № 455 [On the approval of the Procedure for making and publishing decisions regarding binding information, consideration of an enterprise's application to extend the term of use of a decision regarding binding information, reimbursement of funds for conducting research (analyses, examinations) of samples (samples) of goods for the customs authority to make decisions regarding binding information and amendments to some orders of the Ministry of Finance of Ukraine: Ministry of Finance of Ukraine; Order, Order, Statement [...] dated 12/23/2022 No. 455]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0344-23#doc_info [in Ukrainian]

10. Plany ta zvity roboty DMSU [Plans and reports of work of the DMSU]. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> [in Ukrainian]

11. Zvit Departamentu podatkovykh ta mytnykh ekspertyz Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy pro vykonannya planu roboty na pershe pivrichchia 2019 roku [Report of the Department of Tax and Customs Examinations of the State Fiscal Service of Ukraine on the implementation of the work plan for the first half of 2019]. URL: <https://data.gov.ua/dataset/79c5f507-5be9-4e86-ae1-3393186227c2/resource/f23c7499-74fc-4ed2-ad93-dc134929914e> [in Ukrainian]